

کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز و هم آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه: استدلال فضیلت مابانه‌ی نظریه‌ی زاگزبسکی

بهجت عباسی^۱

محمدحامد خانمحمدی^۲ ✉

زهرا مرادی^۳

طاهره محمودیان^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۳۱

چکیده

حسابداری سبز نیز در راستای تغییرات رفتار شرکت‌ها با محیط‌زیست، در طی سال‌های اخیر به موضوعی مهم و قابل توجه در حوزه پایداری درآمده است. لذا در این پژوهش با ترکیب رویکردهای نظری همچون کنش علی-رفتاری هدفمند با هم آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی در هدف اول اقدام به بررسی نقش چنین کنش‌هایی بر هنجارهای زیست‌محیطی در قالب هم آوایی گفتمان بین‌الذنهانی شرکت‌ها می‌شود. از طرف دیگر نیز با ایجاد تعامل تاثیرگذار فضیلت مآبی با کنش علی رفتاری هدفمند، این پژوهش به دنبال بررسی تغییر در هم آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه می‌باشد. در این پژوهش ۲۰۹ نفر از مدیران شرکت‌های بازار سرمایه از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده مورد بررسی قرار گرفتند. ابزار پژوهش پرسشنامه استاندارد بود و به منظور برازش مطلوبیت مدل و آزمون فرضیه‌های پژوهش از تحلیل حداقل مربعات جزئی استفاده شد. نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان داد، کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه تاثیر مثبت دارد. از طرف دیگر مشخص شد، نظریه‌ی فضیلت مآبی زاگزبسکی تاثیر کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه را تقویت می‌کند.

واژه‌های کلیدی: کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز؛ هم آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی؛ استدلال فضیلت مآبی نظریه زاگزبسکی.

۱- دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران. behjatsi@yahoo.com

۲- استادیار، گروه حسابداری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران. Dr.Khanmohammadi@yahoo.com

۳- استادیار، گروه مدیریت، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران. Za5moradi@gmail.com

۴- استادیار، گروه روانشناسی، واحد بهشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بهشهر، ایران. Mahmodian.mina@yahoo.com

۱- مقدمه

افشای اطلاعات، به خصوص افشای عملکردهای زیست‌محیطی، نقش اساسی در تصمیم‌گیری‌های صحیح و آگاهانه گروه‌های مختلف استفاده‌کننده به ویژه تحلیلگران بازار سرمایه و نهادهای نظارتی محیط زیست دارد، اما واحدهای اقتصادی بدون فشارهای خارج از سازمان و الزامات قانونی و حرفه‌ای، تمایلی به افشای کافی اطلاعات در این حوزه ندارند، زیرا افشای اطلاعات را هزینه‌بر تلقی می‌نمایند (مارونی و همکاران^۱، ۲۰۲۰).

باید توجه داشت اهداف حسابداری و گزارشگری مالی ایجاد می‌کند که اطلاعات مربوط به رفتارهای زیست‌محیطی شرکت‌ها باید به گونه‌ای مطلوب افشا شوند و دسترسی به این اطلاعات را برای همگان ممکن سازند تا براین مبنا سطح ارزش‌های متعامل بین شرکت با تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران تقویت شود. با این حال نگرانی‌هایی در ارتباط با نگرش مدیریت نسبت به حسابداری سبز وجود دارد که مانع از افشای کامل اطلاعات به دلیل افزایش سطح انتظارات سهامداران می‌شود، چراکه مدیریت در مسیر اصلی فعالیت‌های شرکت نقش اصلی را بر عهده دارد (چوی و سیزوسکی^۲، ۲۰۱۸). در واقع، طرفداران محیط‌زیست مکتب رفتاری معتقدند، که برای حل مسائل زیست‌محیطی، باید از علوم فیزیکی و اکولوژیکی به سوی علوم رفتاری و اخلاقی به خصوص تغییر رفتارهای نگاه‌های آلوده‌کننده‌ی محیط‌زیست حرکت کرد، زیرا به نظر می‌رسد این علوم، پتانسیل خوبی برای توسعه راه‌های بهبود محیط‌زیست داشته باشند (منتی‌زاده و کریمی‌گوغری، ۱۳۹۵). براین اساس ضرورت وجود رویکردی همسو با نظریه کُنش علی/رفتاری هدفمند سبز در مدیران بخصوص طی سال‌های گذشته و با افزایش رشد روز افزون آلاینده‌های زیست‌محیطی بیش از پیش احساس می‌شود. در واقع این نظریه‌ی کُنش علی-رفتاری هدفمند سبز، یک نظریه اجتماعی در رابطه با دگرگون‌سازی استدلال‌های سنتی و ضد سبزگرایی محسوب می‌شود که از طریق عملکردهای رفتاری سبب رهیافت‌های فکری و مسئولانه در برابر انتظارات جامعه و تبیین پدیده‌های اجتماعی می‌گردد و تغییرات در رویه‌های سبزگرایانه را باهدف حفاظت از محیط‌زیست ایجاد می‌نماید (پروکتر و همکاران^۳، ۲۰۱۹). بسط این رویکرد رفتاری به حسابداری و فرآیندهای تصمیم‌گیری مالی شرکت‌ها، گام بسیار مهمی در

شیوه‌های گزارشگری و افشای اطلاعات زیست‌محیطی محسوب می‌شود که می‌تواند به افزایش پویایی تعاملات و یا اصطلاحاً گفتمان‌های زیست‌محیطی در سطح شرکت‌های فعال در بازار سرمایه گردد، چراکه وجود رقابت‌ها سبب خواهد شد تا مسیر سبز شرکت‌ها هموارتر گردد. اساساً هدف پویایی و تقویت هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی، توسعه ادراک‌های کیفی تصمیم‌گیرندگان و اداره‌کنندگان بنگاه‌های اقتصادی باهدف کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی می‌باشد که این رویکرد همسو با ابعاد حسابداری سبز می‌تواند به افزایش شفافیت‌های اطلاعاتی نیز کمک نماید (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۵). در واقع هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی، فلسفه‌ای مبتنی بر رویکردهای منسجم و یکپارچه از کُنش متقابل و تعامل‌گرایی نمادین در یک محیط اجتماعی محسوب می‌شود که براساس یک منشور؛ هنجار یا رویه‌ای مشخص فارغ از الزامات نهادی و قانونی ایجاد می‌شود و تصویری یکپارچه از رفتارهای جمع‌گرایانه‌ی اجتماعی را به نمایش می‌گذارد (صانعی و سخنور، ۱۳۹۶). این هم‌آوایی‌ها همچنین می‌توانند براساس مجموعه‌ای از اظهار نظرهای نظام‌مند و همگن اقدام به بیان معانی و مفاهیمی از ارزش‌های زیست‌محیطی در یک جامعه همچون بازار سرمایه در بین شرکت‌ها تبیین شوند و به واسطه‌ی بازنمایی‌های سوژه‌های اجتماعی در شکل‌کنگره‌ها و همایش‌ها به ایجاد یکپارچگی بیشتر بین شرکت‌ها در زمینه‌ی زیست‌محیطی منجر شود (پیکرگینگ و نورمن^۴، ۲۰۲۰).

همچنین باید بیان نمود، گستردگی هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی می‌تواند به پیشبرد اهداف گروه‌های اجتماعی همچون این‌جی‌اها در زمینه‌ی فرهنگ‌سازی و توسعه‌ی پایبندی به هنجارهای زیست‌محیطی کمک نماید و از این طریق شمولیت و عمومیت ادراک‌های زیست‌محیطی را تقویت نمایند. نکته قابل توجه این است، امروزه نظریه‌های محیط زیست با تأکید بر گفتمان‌ها (هم‌آوایی‌ها) درصدد هستند تا نشان دهند که هم تصمیمات و سیاست‌گذاری‌های کلان (مدیریت عرضه) و هم نوع ارزش‌ها و رفتارها و کُنش‌های زیست‌محیطی (مدیریت تقاضا) در انگاره‌های گفتمانی و هم‌آوایی زیست‌محیطی شکل می‌گیرند و به عبارتی سیاست‌ها و رفتارهای حوزه محیط‌زیست در برهه‌های زمانی راه، نتیجه‌ی تسلط انگاره‌های گفتمانی در آن دوره می‌دانند؛ بنابراین در سال‌های اخیر کاربرد رویکرد کیفی و مخصوصاً روش تحلیل

³ Procter et al

⁴ Pickering & Norman

¹ Marrone et al

² Choi & Szewczyk

براین مبنا همانطور که زوتا^۴ (۲۰۱۹) بیان نمود، استعاره‌ی زاگزبسکی (فضیلت مابانه‌ی رفتاری) همچون محرک ارزش‌های درون فردی، باعث ایجاد شکلی از همسویی بین کنش‌های رفتاری و عملکردی با انتظارات اجتماعی می‌شود. لذا هدف این پژوهش تحریک سطح کنش‌گرایی رفتاری و عملکردی حسابداری سبز به عنوان یک هنجار اجتماعی به منظور تقویت هم‌آوایی بیشتر در گفتمان‌های زیست‌محیطی و بین‌الذاتی شرکت‌های بازار سرمایه می‌باشد تا نه الزاماً براساس قوانین، بلکه به واسطه ترویج و توسعه‌ی ارزش‌های اخلاقی و فلسفی اقدام به افشای اختیاری اطلاعات زیست‌محیطی نمایند تا براین اساس آلاینده‌ی‌های زیست‌محیطی کاهش یابد.

مبانی نظری

فضیلت مآبی بر مبنای نظریه‌ی زاگزبسکی

فضیلت‌گرایی در اخلاق از تفکرات فلاسفه یونان نشئت گرفته است. سقراط پدر نظریه فضیلت است. از نظر او، میان دانش و فضیلت پیوندی وثیق وجود دارد (هندریکس و همکاران^۵، ۲۰۲۰). از نظر ارسطو، انسان باید تمام قوا و استعدادها را برای رسیدن به هدف طبیعی خود به کار بندد و برای رسیدن به غایت و سعادت خود بکوشد. راه رسیدن به غایت کسب فضائل اخلاقی است و فضائل اخلاقی از طریق تمرین و ممارست به صورت مهارت و ملکه‌ای نفسانی در انسان ایجاد و ماندگار می‌شود. در اخلاق فضیلت، فاعل (فرد) فضیلت‌مند به دلیل برخورداری از حکمت عملی می‌تواند تشخیص دهد در هر موقعیتی چه فعلی را انجام دهد تا به سعادت برسد. علاوه بر فعل اخلاقی که به ظهور می‌رسد، نیت و انگیزه، احساسات و عواطف در پس افعال برای اخلاق فضیلت مابانه مهم است (پارادا و همکاران^۶، ۲۰۱۹). اهمیت دادن به نیت و انگیزه فرد اخلاقی مؤید این معنا است که رفتار اخلاقی باید در مراحل فضیلت‌مند شدن اعمالش، درون و نفس خود را نیز به کمال برساند. فرد ابتدا باید از درون دگرگون شود و این تحول و تکامل با اعمال فضیلت‌مندانه به ظهور برسد. در اخلاق فضیلت‌مابانه، انسان موجودی دارای نفس شناخته می‌شود که می‌تواند استعدادها و ویژگی‌های درونی خود را شکوفا کند و سطحی از رضایت درونی به واسطه توسعه ارزش‌های جمعی را ایجاد کند. فضائل همان استعدادها شکوفا شده‌ای هستند که به صورت مهارت و عادت در فرد فضیلت‌مند جای‌گیر شده‌اند

گفتمان برای تحلیل نحوه نگارش، پذیرش و کاربست راهبردی متون، تصاویر و ایده‌های محیط‌زیستی افزایش یافته است (ملکی و همکاران، ۱۳۹۵). تمامی این تلاش‌ها از طریق افشای اطلاعات حسابداری سبز به عنوان جزئی از سیستم اطلاعات مدیریت، می‌توانند نقش به‌سزایی در کمک به حفاظت از محیط‌زیست از سوی شرکت‌های دارای آلاینده‌ی بیشتر بر عهده بگیرد. به عبارت دیگر، تقویت نگرش‌های کنش‌گرایانه‌ی علی-رفتاری حسابداری سبز می‌تواند به ایجاد فلسفه‌های زیست‌محیطی هماهنگ در بین شرکت‌ها کمک نماید و طیفی از رویه‌های همشکل و یکپارچه همچون شناسایی؛ پیگیری؛ تحلیل؛ گزارش مواد و اطلاعات هزینه‌ای مربوط به جنبه‌های زیست‌محیطی یک شرکت را در قالب گزارش افشا نمایند (پوسر و همکاران^۱، ۲۰۱۲). اما این سوال همواره مطرح است، چه محرکی برای بروز چنین کنش‌های علی-رفتاری هدفمند، می‌تواند در ارتقای حسابداری سبز موثر باشد؟ بیکر^۲ (۲۰۱۵) معتقدند، فضیلت مآبانی در رفتار مدیران به عنوان تصمیم‌گیرندگان افشای اطلاعات زیست‌محیطی می‌تواند به پویایی بیشتر چنین کنش‌هایی در رویه‌های حسابداری سبز شرکت‌ها منجر شود و زمینه‌ی هم‌آوایی گفتمان‌های محیط‌زیستی به عنوان یک هنجار یکپارچه را محقق سازد. بسط استعاره‌ی نظریه‌ی زاگزبسکی به عنوان یک فضیلت اخلاقی منجر خواهد شد تا سطح انگیزه‌های درونی در جهت توسعه‌ی کنش‌های علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز تقویت شود و این موضوع تا حد زیادی باعث ارتقای کارکردهای مربوط به فزآینده‌ی محتوایی افشای اطلاعات در این زمینه گردد. در واقع نظریه زاگزبسکی^۳ (۲۰۱۳) یک نوع رویکرد فلسفی فضیلت‌مابانه است که براساس یک ساختار انتزاعی به دنبال تقویت محرک‌های رفتاری جهت ایجاد ارزش‌های کثرت‌گرایانه برای ذینفعان می‌باشد. به عبارت دیگر استعاره‌ی زاگزبسکی از وجود فضیلت‌مداری در نگرش، نوعی سعادت‌مندی در کارراهه حرفه‌ای مدیر محسوب می‌شود که از طریق اخلاق‌گرایی به دنبال افزایش فزآینده ارزش‌های جمعی‌گرایانه برای ذینفعان می‌باشد. همچنین زاگزبسکی همسو با فلسفه‌ی ارسطویی وجود نگرش اخلاق‌مدارانه در کارکردهای عملکردی را عاملی برای رسیدن به فضیلت و ارتقای سطح رضایت از کارکردهای خود برحسب نقش تعریف شده برای فرد می‌داند.

⁴ Szutta

⁵ Hendriks et al

⁶ Parada et al

¹ Poser et al

² Becker

³ Zagzebski

ایجاد پذیرش و آرایش استراتژیک متون، تصاویر و ایده‌های محیط‌زیستی مطرح شده است. گفتمان در مطالعات محیط‌زیستی به طرق مختلفی مطرح شده است. کتاب‌ها و آثار بسیاری وجود دارد که درباره گفتمان محیط‌زیستی بحث کرده‌اند اما بسیاری از آن‌ها سنخ‌شناسی ارائه نمی‌کنند. در ادامه سه مورد از گونه‌شناسی‌های گفتمان‌های محیط‌زیستی معرفی می‌شوند که در قالب انگاره گفتمانی زیست بوم‌گرایی قرار می‌گیرند؛ چراکه اساساً نگاه‌شان به محیط‌زیست، جهانی بوده و نهایتاً حامی محیط‌زیست‌اند.

شکل (۱) هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی (هرندل و براون، ۲۰۱۹)

الف) یکی از تلاش‌های اساسی برای سامان بخشیدن به تحلیل گفتمان محیط‌زیستی از طرف هرندل و براون (۱۹۹۶) صورت گرفته است. «مدل گفتمان محیط‌زیستی» به شکل سه دایره است که هریک از آن‌ها در دایره‌ای از یک مثلث قرار گرفته‌اند. در دایره‌ی سمت چپ آن مثلث، «گفتمان انتظامی»^۳ قرار دارد و به نهادهای قدرتمندی اشاره می‌کند که تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری‌های محیط‌زیستی را انجام می‌دهند. در اینجا با طبیعت به عنوان یک منبع برخورد می‌شود. در دایره‌ی سمت راست مثلث، «گفتمان دانش‌افزای»^۴ قرار دارد که در آن طبیعت به عنوان موضوع دانش مطرح نظر قرار می‌گیرد که از طریق روش‌های علمی ایجاد می‌شود. سیاست‌گذاران همواره تصمیمات خود را در اینجا و به ویژه با تکیه بر اطلاعات فنی و شواهد کارشناسان بنا می‌کنند. در نهایت دقیقاً در قطب متضاد در دایره‌ی

و در اعمال او ظهور می‌یابند (عسکرزاده مزرعه، ۱۳۹۵). فضیلت‌مندی فقط به اعمال فرد اطلاق نمی‌شود، بلکه مجموعه نیت، عمل، نحوه زیست و زندگی و ویژگی‌های منشی او فضیلت‌مندانه است. مؤلفه‌های فضائل عقلانی، فضائل اخلاقی، دخالت نیت و انگیزه و احساسات و عواطف فرد در معرفت، نقش فضائل و رذایل فردی در نحوه شکل‌گیری باور، مهارت فردی در وصول به باور صادق و ... از عناصر مهم نظریه معرفت‌شناسی مبتنی بر نظریه زاگزبسکی است که آگاهانه از مؤلفه‌های محوری نظریه اخلاق فضیلت‌گرا استفاده کرده است. لیندا زاگزبسکی، از معرفت‌شناسان فضیلت‌گرا، آگاهانه مؤلفه‌های اصلی نظریه اخلاق فضیلت‌گرا را برای وصول به فهم جهان واقع و معرفت به کار بسته است. از نظر زاگزبسکی (۲۰۱۳) احساس و اراده فرد در کنار قوا و استعداد‌های عقلانی در نحوه شکل‌گیری باور و فهم نقش مهمی دارند. احساس و اراده ارتباط علی با فهم دارند. انسان واجد دو دسته فضائل عقلانی و فضائل اخلاقی است. متعلق فضائل عقلانی، قوا و استعداد‌های عقلانی است و متعلق فضائل اخلاقی، عواطف، احساسات، میل، خواست، اراده و ... است. اگر فرد واجد هر دو دسته فضائل باشد به باور صادق و مطابق با واقع دست می‌یابد و اگر او رذایل عقلانی و اخلاقی داشته باشد به باور کاذب می‌رسد و عملکردهای او فارغ از ارزش‌های تکثرگرایانه می‌باشد.

هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی^۱

ساده‌ترین و کلی‌ترین معنای «گفتمان» به تمام پدیده‌هایی اشاره می‌کند که در آنها بین افراد، کنش متقابل و ارتباط نمادین صورت می‌گیرد که این کنش و ارتباط معمولاً از طریق گفتار یا نوشتار یا نمود تصویری ایجاد می‌شود (ملکی و همکاران، ۱۳۹۵). کوکنیز معتقد است گفتمان‌ها مجموعه‌هایی از اظهارنظرهای نظام‌مند و سازمان‌یافته‌ای هستند که معانی و ارزش‌های نهادها را تبیین می‌کنند. هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی «تحلیل گفتمان رویکردی است که می‌کوشد به نحوی نظام‌مند به تحقیق درباره‌ی مناسبات غالباً مبهم علیت و تعیین‌کنندگی میان: الف) کنش‌های گفتمانی، رخدادهای و متون؛ ب) ساختارها، روابط و فرآیندهای گسترده‌تر اجتماعی و فرهنگی بپردازد». در واقع هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی مبنایی برای ساختن هویت‌ها؛ روابط اجتماعی و نظام‌های دانش و معنا کمک می‌کند و زمینه‌سازی چگونگی

³ Regulatory discourse

⁴ Scientific discourse

¹ Environmental Discourses

² Herndl & Brown

◀ اکوفمنیسم (سوءاستفاده از اکوسیستم، نشان‌دهنده تسلط و عدم توجه مردان به نظم و چرخه‌ی طبیعت است).

◀ الهیات محیطی^{۱۱} (انسان‌ها مجبورند از طبیعت حفاظت کنند چون مخلوق خدا هستند).

هرندل و براون (۱۹۹۶) معتقد است که این چندگانگی در گفتمان‌ها موجب تکه‌تکه شدن جنبش زیست‌محیطی آمریکا و مانع از آن شده که این جنبش با صدایی واحد و متحد با مخاطب آگاه ملی سخن بگوید. طرفداران هر یک از این چهارچوب‌های استدلالی، در یک فرآیند تشکیک و عدم تفاهم متقابل با یکدیگر سخن می‌گویند. برول (۲۰۰۰) هم مانند شناپیبرگ و پیروانش نتیجه می‌گیرد که بدون تغییر ساختاری واقعی، هیچ کنش زیست‌محیطی معناداری نمی‌تواند وجود داشته باشد. مادامی که گفتمان‌های مربوط به محیط‌زیست، خاستگاه‌های اجتماعی زیست بومی را بپوشاند و ادعای یک دید منسجم از خیر عمومی محیط‌زیستی را داشته باشند، بعید به نظر می‌رسد این امر اتفاق بیافتد.

ج) جان هانیگن نیز سه گفتمان محیط‌زیستی را مشخص می‌کند: گفتمان آرکادی، گفتمان بوم‌شناختی و گفتمان عدالت زیست‌محیطی. ترتیب این گفتمان‌ها تاریخی نیست، بلکه هر یک در مراحل مختلفی از تاریخچه جنبش محیط‌زیست جایگاه نخست را داشته است. ویژگی برجسته حاکم بر آنها همانند مدل هرندل و براون انگیزه و توجیه اقدام در زمینه محیط‌زیست است (ملکی و همکاران، ۱۳۹۶).

پایین مثلث «گفتمان روایتی»^۱ قرار دارد که مبتنی بر روایت‌هایی فرهنگی و هنجاری شرکت‌ها در مورد طبیعت است که بر زیبایی معنویت و نیروی عاطفی تأکید می‌ورزد. هرندل و براون (۱۹۹۶) تأکید می‌کنند که این سه گفتمان قدرتمند زیست‌محیطی در هر صورت مستقل از هم یا خالص نیستند و اغلب باهم تلفیق می‌شوند. در چنین مواردی بهتر است به دنبال یافتن جهت‌گیری‌های غالب بود (روزیما و همکاران^۲، ۲۰۱۲).

ب) اقدام دیگری که در راستای طبقه‌بندی گفتمان‌های محیط‌زیستی صورت گرفته است، سنخ‌شناسی برول^۳ (۲۰۰۰) چهارچوب‌های استدلالی است که موردپذیرش جنبش محیط‌زیستی ایالات متحده واقع شد. برول براساس ادبیات فلسفه محیط‌زیستی و مطالعه دقیق تاریخ محیط‌زیست‌گرایی در آمریکا به نه گفتمان متمایز دست یافت:

- ◀ تقدیر آشکار^۴ (استخراج و توسعه منابع طبیعی به محیط‌زیست ارزشی می‌بخشد که در غیر آن صورت فاقدش بود).
- ◀ مدیریت حیات‌وحش^۵ (مدیریت علمی اکوسیستم‌ها می‌تواند بقای جمعیت پایدار حیات وحش را برای سرگرمی‌هایی نظیر شکار تضمین کند).
- ◀ حفاظت از محیط‌زیست^۶ (منابع طبیعی باید با استفاده از رویکرد فایده‌گرایانه و به‌طور فنی مدیریت شوند).
- ◀ محافظت از طبیعت^۷ (گستره حیات وحش باید از تهاجم انسان در امان بماند؛ چراکه از ارزش معنوی و زیبایی شناختی برخوردار است).
- ◀ محیط‌زیست‌گرایی اصلاحی^۸ (اکوسیستم‌ها باید به منظور سلامتی انسان‌ها محافظت شوند).
- ◀ بوم‌شناسی ژرف^۹ (تنوع حیات در زمین باید حفظ شود؛ چون دارای ارزش ذاتی است).
- ◀ عدالت محیط‌زیستی^{۱۰} (مشکلات محیط‌زیستی بازتاب و نتیجه نابرابری‌های اجتماعی اساسی است).

⁷ Preservation

⁸ Reform Environmentalism

⁹ Deep Ecology

¹⁰ Environmental Justice

¹¹ Ecotheology

¹ Poetic discourse

² Rozema et al

³ Brulle

⁴ Manifest Destiny

⁵ Wildlife Management

⁶ Conservation

جدول (۱) ویژگی‌های هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی برول (۱۹۹۶)

نوع هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی	تشریح
گفتمان آرکادی	ون کوپن ^۱ (۲۰۰۲) سه ویژگی را برای گفتمان آرکادی بیان می‌کند که عبارتند از: بیرونی بودن ^۲ ؛ تصویرسازی ^۳ و تکمیل‌کنندگی ^۴ . بیرونی بودن به این معنی است که طبیعت آرکادی به عنوان امری بیرونی نسبت به جامعه انسانی ساخته شده است یا اینکه حداقل از زندگی روزمره شهری حذف شده است. تصویرسازی بیانگر این است که تصویر طبیعت در سنت آرکادی به صورت تصاویر بصری و کلیشه‌ای در حافظه فرهنگی جای گرفته است. نهایتاً سنت آرکادی را می‌توان از طریق چارچوب تکمیل‌کنندگی به بهترین وجه درک کرد؛ به عبارتی سنت آرکادی در نقطه مقابل جامعه صنعتی شهری و همه مشکلات اجتماعی و محیط‌زیستی مرتبط با آن قرار می‌گیرد.
گفتمان بوم‌شناختی	دومین گفتمان عمده‌ای که چگونگی برخورد با طبیعت و محیط‌زیست را شکل داده است، بر محور مفاهیم بوم‌شناسی و زیست بوم، بنا شده است. با استناد به واژه شناسی هرندل و براون (۱۹۹۶) می‌توان گفت که گفتمان علمی گرایش غالب در این گفتمان است.
گفتمان عدالت زیست‌محیطی	در دهه ۱۹۸۰، مجموعه جدیدی از صورت‌های گفتمانی در ایالات متحده ظهور کردند که در تفسیر مشکلات و اولویت‌های محیط‌زیستی تفاوت زیادی با گفتمان‌های رایج داشتند. عدالت محیط‌زیستی مجموعه‌ای از دعاوی را در ارتباط با آلودگی‌های سمی با توجه به حقوق مدنی کسانی که صدمه دیدند و نه در رابطه با حقوق طبیعت مطرح می‌کند.

کُنش علی-رفتاری هدفمند^۵ حسابداری سبز

نظریه کُنش علی-رفتاری هدفمند در جمع نظریه‌های محیط‌زیست دارای سبقه‌ی طولانی می‌باشد. این نظریه برای اولین بار توسط آیزن و فیشبین^۶ (۱۹۶۷) ارائه شد و هدف آن ادراک مجموع عوامل تاثیرگذار انگیزشی بر رفتار افراد می‌باشد. کُنش علی-رفتاری هدفمند به عنوان یک نظریه زیست‌محیطی در حوزه حسابداری نیز اشاره به نگرش‌ها و واکنش‌هایی ارزش‌گرایانه به تصمیم‌گیری‌های مالی یا رفتارهایی براساس توسعه شفافیت‌های سبز دارد. در این نظریه، نگرش‌ها از ارزش‌های کلی و باورهای اولیه نشأت می‌گیرند و پیش‌بینی‌کننده‌های فوری رفتار هستند (نگوپن و همکاران^۷، ۲۰۱۸). به طور ویژه کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری زیست‌محیطی در توسعه نگرش‌های سبز به منظور یکپارچه‌سازی ارزش‌ها و باورها کمک می‌نماید. کُنش علی رفتاری هدفمند حسابداری سبز امروزه به واسطه‌ی رشد و پیشرفت‌های صنعتی و تکنولوژیکی به دلیل اینکه سبب آلاینده‌ی‌های زیست‌محیطی بیشتر شرکت شده است، بسیار

مهم و اثربخش می‌باشد (پائول و همکاران^۸، ۲۰۱۶)، چراکه از طریق تغییر نگرش‌های سنتی مدیران و تقویت رفتارهای تصمیم‌گیری سبز آنان در پی نهادینه‌سازی ارزش‌هایی از توسعه‌ی حسابداری سبز می‌باشد که سبب می‌گردد تا تعامل بین شرکت‌ها با محیط‌زیست به شکل تکامل یافته تری از یک سو باعث افزایش نظارت‌های نهادی جهت حفاظت از محیط‌زیست گردد و از سویی دیگر به افزایش شناخت ذینفعان در بازار سرمایه نسبت به کارکردهای زیست‌محیطی شرکت منتج شود (صدیقیان و همکاران، ۱۳۹۹). در واقع اگرچه بسیاری از نظریه‌ها در زمینه تلاش برای توسعه حسابداری سبز پیگیری شده اند، اما واقعیت این است که دلیل عدم همسانی بین نگرش‌های تصمیم‌گیرندگان در شرکت‌ها با واقعیت‌های عملکرد زیست‌محیطی آنان، هنوز حسابداری نقش خود را در کمک به حفاظت محیط زیست، از طریق ارائه و افشای اطلاعات در این زمینه به استفاده‌کنندگان داخلی و خارجی، ایفا نکرده است (ماما و آپیها^۹، ۲۰۱۹). اینکه مخارج مصرفی برای محیط‌زیست از سوی شرکت چگونه در حساب‌ها منعکس شود،

¹ Van Koppen

² Externality

³ Iconisation

⁴ Complementary

⁵ Reasoned Action Theory

⁶ Ajzen & Fishbein

⁷ Nguyen et al

⁸ Paul et al

⁹ Maama & Appiah

استدلال فضیلت مابانه‌ی در اثربخشی تاثیر کُنش علی-

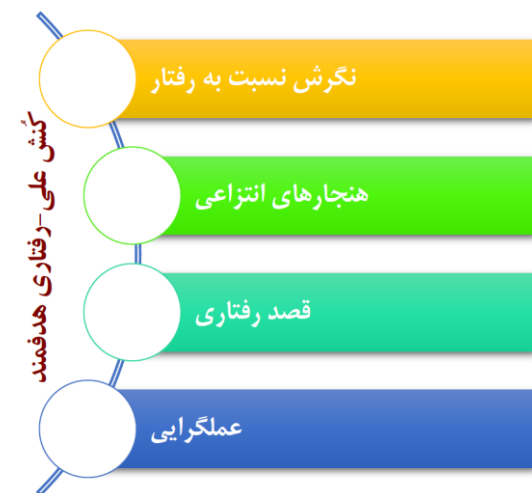
رفتاری هدفمند حسابداری سبز و هم‌آوایی گفتمان

رویکرد کُنش علی-رفتاری هدفمند در حسابداری سبز به بررسی نقش انگیزش در پیشبرد اهداف حسابداری سبز توسط مدیران شرکت‌ها اشاره دارد تا از طریق آن با ایجاد هنجارهای انتزاعی سطح عملکردهای رفتاری در خصوص افشای اطلاعات و کارکردهای زیست‌محیطی شرکت‌ها را توسعه بخشد. به عبارت دیگر مدیران شرکت‌ها به واسطه‌ی سطح اثربخشی افشای اطلاعات می‌توانند تعامل خود با محیط‌زیست را به بازار انعکاس دهند تا براین اساس حمایت خود از حفاظت محیط‌زیست را اعلام نمایند.

وجود چنین رویکردهایی در توسعه‌ی اثربخشی حسابداری سبز می‌تواند به ایجاد یک تصویر مثبت و قابل‌تعمیم در قالب هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی در بین جامعه‌ای همچون شرکت‌های بازار سرمایه مفید فایده باشد و فرهنگ پایبندی به توسعه محیط‌زیست و کاهش آلاینده‌ی‌های زیست‌محیطی را تقویت کنند. به عبارت دیگر، از طریق خاستگاه‌های اجتماعی زیست بومی شرکت‌ها در قالب کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز می‌تواند زمینه‌ساز توسعه‌ی اثربخشی هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی گردد. چراکه همانطور که اشناپبرگ و گوئلد^۲ (۱۹۹۴) مطرح نمودند، بدون وجود چنین کُنش‌های رفتاری و عملگرایی‌های، ساختار بوم شناختی محیط‌زیست تغییر نخواهد کرد. همچنین بوم‌شناسانی همچون ورسیر^۳ (۱۹۷۷) به طور فزاینده‌ای بر نقش کُنش علی-رفتاری هدفمند محیط‌زیست تاکید داشتند و سهم عمده‌ای از نقش آن در ایجاد هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی را مورد توجه قرار دادند، چراکه وجود این استراتژی رفتاری در نظریه‌های محیط‌زیست می‌تواند به آگاهی اکولوژیکی^۴ شرکت‌ها کمک نمایند و به ایجاد یک زبان مشترک از هنجارها و نگرش‌ها نسبت به کاهش آلاینده‌ی‌های زیست‌محیطی منجر شوند. آشیر^۵ (۲۰۱۳) بیان نمود که وجود دغدغه‌های فزاینده‌ی زیست‌محیطی امروز در مورد تشعشعات رادیواکتیو و آلاینده‌ی‌های صنعتی از یک سو و ازدیاد جمعیت و از بین بردن مراتع و جنگل‌ها از سوی دیگر، ضرورت ایجاد هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی را پیش از پیش دارای اهمیت تلقی نمودند و آن را یک نظریه علمی فراگیر در رابطه با کاهش آلاینده‌ی‌های زیست‌محیطی عنوان کردند. از

یا نحوه‌ی افشای آنها چگونه باشد، مسائلی است، که الزاما از طریق فنی نمی‌تواند اثربخش باشد، بلکه وجود نگرش‌های رفتاری و تغییر عملگرایی‌های هدفمند در خصوص نقش حسابداری سبز در شرکت‌ها لازم بنظر می‌رسد. در واقع اهمیت کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز، به دلیل تغییر در رفتار و نگرش شرکت‌ها و نحوه‌ی تعامل هنجاری و حرفه‌ای بین آن‌ها با محیط اجتماعی می‌باشد تا از این طریق کاهش آلاینده‌ی‌های زیست‌محیطی به عنوان یکی از هدف‌های غایی حسابداری سبز ایجاد شود. این نظریه بیان می‌کند، رفتار به دلیل دارا بودن از لایه‌های پنهانی همچون نگرش‌های تاثیرگذار بر عملکردهای انسان‌ها، نشان‌دهنده‌ی تمایل آموخته‌شده و عمل‌گرایانه برای ادعای احترام به انتظارات اجتماعی برای پاسخ در خورد به حفاظت از محیط‌زیست محسوب می‌شود. آیزن و همکاران^۱ (۱۹۸۲) نظریه کُنش علی-رفتاری هدفمند را بر سازه‌های زیر استوار نمودند (شکل ۲).

این سازه، ترکیبی از نگرش‌های مبتنی بر رفتار یعنی ارزشیابی مثبت یا منفی برای انجام رفتارهای زیست‌محیطی تا ایجاد مجموعه‌ای از هنجارهای انتزاعی با هدف قصد رفتاری و عملگرایی برای پیشبرد اهداف اجتماعی محیط‌زیست را در بر می‌گیرد (منتی‌زاده و کرمی‌گوغری، ۱۳۹۵).

شکل (۲) سازه‌های کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز

⁴ Ecoawareness

⁵ Usher

¹ Ajzen et al

² Schnaiberg & Gould

³ Worster

انسانی به صورت خُرد و شرکت‌ها به صورت کلان ایجاد نمایند تا سطح آلاینده‌گی‌های زیست‌محیطی کاهش یابد. بنابراین فضیلت مآبی اخلاقی مدیرانی می‌تواند به عنوان یک مبنای فلسفی توسعه جهت افزایش شفافیت‌های زیست‌محیطی در چارچوب حسابداری سبز محسوب می‌شود که برای افزایش اثربخشی انعکاس اخبار و اطلاعات در سطح بازار سرمایه مفید و قابل توجه باشد. لذا با اتکاء به مبنای نظری مطرح شد، فرضیه دوم پژوهش ارائه می‌شود:

فرضیه دوم پژوهش: نظریه‌ی فضیلت مآبی زاگربسکی تأثیر کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفت‌مان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه را تقویت می‌کند.

پیشینه پژوهش

سی‌دیئو و همکاران^۴ (۲۰۲۱) پژوهشی تحت عنوان افشای کربن، عملکرد کربن و عملکرد مالی انجام دادند. نتایج نشان داد افشای کربن بر عملکرد کربن همسو با تئوری سیگنال دهی تأثیر دارد. همچنین مشخص شد، افشای کربن منفی (مثبت) بر عملکرد مالی در کوتاه‌مدت (بلندمدت) تأثیر می‌گذارد. این یافته‌ها نشان دهنده‌ی این موضوع است که پیامدهای قابل توجهی برای سرمایه‌گذاران دارد، زیرا برخی از شرکت‌ها از افشای کربن به عنوان بخشی از مدیریت برداشت استفاده می‌کنند. نتایج این پژوهش به تدوین‌کنندگان سیاست‌ها و قوانین کمک می‌کند تا افشای کربن را کنترل کرده و به سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری کمک کنند. آلسایفی و همکاران^۵ (۲۰۲۱) پژوهشی تحت عنوان واکنش به افشای اختیاری اطلاعات حسابداری زیست محیطی انجام دادند. این پژوهش در بازه زمانی ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۵ با بررسی شرکت‌های بورس لندن انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد، سطح رضایت سهامداران نسبت به سهام شرکت‌هایی که افشای اختیاری حسابداری زیست محیطی را در صورت‌های مالی خود دنبال می‌نمایند بالاتر است. از طرف دیگر مشخص شد، سرمایه‌گذاران بالقوه بازار سرمایه بیشتر تمایل به سرمایه‌گذاری در شرکت‌هایی دارند که از طریق افشای اختیاری، اطلاعات قابل توجه تری از کارکردهای عملکردی خود را در اختیار آنان قرار می‌دهند. شهری و همکاران (۱۴۰۰) پژوهشی تحت عنوان

طرف دیگر گوستافسون^۱ (۲۰۱۳) معتقد است که هم‌آوایی گفت‌مان زیست‌محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه می‌تواند همچون یک مدل بوم‌شناسی تلقی شوند که در قامت یک ساختار اجتماعی قادر به توسعه؛ سامان‌دهی و گسترش اخلاق‌گرایی فلسفی در برابر کاهش آلاینده‌گی‌های زیست محیطی عمل نمایند و مانع از توسعه یک جانبه‌گرایی شرکت‌ها با مقاصد فرصت‌طلبانه باشد. لذا باتکاء به مبنای نظری فوق و پشتوانه تجربی، فرضیه اول پژوهش به ترتیب زیر ارائه می‌شود:

فرضیه اول پژوهش: کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفت‌مان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه تأثیر مثبت دارد.

از طرف دیگر، مدیران شرکت‌ها نیز با درک بحران محیط‌زیست می‌تواند براساس فضیلت‌گرایی اخلاقی، نسبت به هویت بخشیدن به کارکردهای حسابداری سبز به عنوان یک مسئولیت اجتماعی نقش مهمی را در این زمینه ایفا نمایند. چراکه فقدان فضیلت مآبی رفتاری از جانب مدیران، عملاً کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز را عقیم می‌نمایند. مدیران به دلیل اینکه مسئولیت تصمیم‌گیری و افشای اطلاعات را بر عهده دارند، به واسطه‌ی وجود فضیلت‌گرایی نقش پر رنگ‌تری را در انعکاس اخبار و اطلاعات واقعی به ذینفعان ایفا می‌کنند و از این طریق سبب تأثیرگذاری اثربخش کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفت‌مان‌های زیست‌محیطی می‌شوند. دژونگوسکا^۲ (۲۰۱۸) در پژوهش که خود بیان نمود، مسئولیت‌های اخلاقی مدیران که در قالب فضیلت مآبی زیست‌محیطی جلوه‌گری می‌نماید، امروزه باعث شده است تا مدیران با تغییر نگرش‌های سنتی در برابر کارکردهای محیط‌زیست، ماهیت هنجارهای زیست‌محیطی را به عنوان یک رویکرد نوین محیط‌زیستی^۳ ایجاد نمایند، تا یکپارچگی بیشتری در خصوص ایجاد ارزش‌های گفت‌مان سبز در سطح بازار رقابتی شکل بگیرد. همچنین ساندلر^۴ (۲۰۱۳) بیان نمود، فضیلت‌مآبی مدیران در خصوص اخلاق زیست محیطی، شاخه‌ای از فلسفه‌ی کاربردی و از حیطه‌های اساسی اخلاق زیستی محسوب می‌شود که قادر می‌باشد تا پیوند بین کُنش‌گرایی علی-رفتاری هدفمند با هم‌آوایی گفت‌مان‌های زیست‌محیطی را به عنوان یک ارزش تقویت نماید و هنجارهایی نظام‌مند و جامع‌ایی را در خصوص کارکردهای زیست‌محیطی

⁴ Sandler

⁵ Siddique et al

⁶ Alsaifi et al

¹ Gustafsson

² Dzwonkowska

³ New Environmental paradigm (NEP)

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر نوع و ماهیت مسأله و اهداف تحقیق، کاربردی می‌باشد. این تحقیق با توجه به روش جمع‌آوری اطلاعات توصیفی از نوع پیمایشی-همبستگی می‌باشد. به عبارت دیگر، داده‌های موردنیاز براساس یک بررسی پیمایشی جمع‌آوری گردیدند. بر این اساس، از پرسشنامه جهت جمع‌آوری داده‌های پژوهش استفاده شد، چراکه به پیروی از پژوهش‌های پیشین روشی موثر در جمع‌آوری داده‌ها از میان یک نمونه بزرگ محسوب می‌شود. همچنین برای جمع‌آوری مبنای تئوری از روش کتابخانه‌ای و مطالعه‌ی مبنای نظری پژوهش‌های مشابه استفاده شد. دوره‌ی پرسشگری از آزمودنی‌ها ۶ ماه اول سال ۱۳۹۹ را در بر می‌گیرد.

جامعه آماری پژوهش

در این پژوهش به پیروی از تحقیق موسوی شیرینی و همکاران (۱۳۹۴) و بروبرگ و همکاران (۲۰۱۸) و به منظور همگن کردن مشارکت کنندگان یعنی مدیران شرکت‌های بازار سرمایه، ابتدا ۳ فیلتر برای انتخاب مشارکت کنندگان ایجاد گردید:

- ۱) مشارکت کنندگان حداقل باید دارای مدرک لیسانس باشند.
  - ۲) بیش از سه سال سابقه‌ی کار مدیریتی داشته باشند.
  - ۳) جزء شرکت‌های تولیدی در صنایع مختلف باشند.
- سپس بر این مبنای تعیین حجم نمونه از فرمول زیر استفاده شد:

$$n = \frac{Z_{\alpha}^2 pq}{d^2}$$

در این فرمول

n = تعداد نمونه

Z_{α}^2 = مقدار نرمال استاندارد یعنی عدد ۱/۹۶

pq = نسبت صفت متغیر یعنی عدد ۰/۵

d^2 = احتمال خطای اندازه‌گیری است برابر با ۰/۰۵

حال با توجه به محاسبه انجام شده زیر:

$$\frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2} \cong 384$$

تعداد تقریبی حجم نمونه برابر با ۳۸۴ نفر می‌باشد که با توجه به جمع‌آوری پرسشنامه‌ها از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، تنها ۲۰۹ پرسشنامه برگشت داده شد.

«بسط پارادایم نظریه‌ی آنتروپوسن در بررسی تاثیر رفتارهای زیست محیطی شرکت‌ها نسبت به پیامدهای استراتژیک حسابداری سبز» انجام دادند. در این پژوهش که از نظر روش شناسی برحسب ماهیت مسأله و هدف پژوهش، کاربردی محسوب می‌شود، شیوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات از نوع پیمایشی-همبستگی بود و ابزار پژوهش پرسشنامه بود. جامعه آماری در این پژوهش، مدیران عالی در ۵۰ شرکت برتر بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۸ می‌باشند، که با توجه به اینکه مدیران عالی موردنظر در این پژوهش شامل دو سطح پست مدیرعامل و پست معاون اجرایی و کمتر از ۱۰۰ نفر بودند، از معیار سرشماری برای انتخاب مشارکت کنندگان پژوهش استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد، براساس پارادایم نظریه‌ی آنتروپوسن، تغییر رفتارهای زیست محیطی شرکت‌ها، باعث افزایش پیامدهای استراتژیک حسابداری سبز می‌شود. نتیجه این پژوهش نشان می‌دهد، برای تحقق پارادایم آنتروپوسن در سطح عملکردی شرکت‌ها، تغییر نگرش، رفتار و اخلاق عملی افراد به عنوان سکانداران شرکت سبب می‌شود تا تصمیم‌گیری‌های اثربخش در خصوص کاهش آلاینده‌ی زیست‌محیطی با دخالت ویژگی‌های رفتاری برای شرکت‌ها افزایش یابد. بهارلو و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی تحت عنوان تبیین مصادیق زیست‌محیطی در شرکت‌ها با رویکرد پدیدار شناسی (مطالعه موردی: صنایع سیمان، آهک و گچ) انجام دادند. به منظور دستیابی به این مهم، پژوهش در طی سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ در دو مرحله مجزا اجرا شده است. نخست، پس از مطالعه مبنای نظری تحقیق، بنابر نیاز به استفاده از تجربیات افراد درگیر در موضوع تحقیق، از روش تحقیق کیفی با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی استفاده شد. نمونه‌گیری هدفمند تارسیدن به مرحله اشباع، با ۱۵ نفر مصاحبه‌های کامل انجام شد. نتیجه پژوهش در مرحله اول شناسایی ۲۰ معیار و طبقه‌بندی آن‌ها در ۴ دسته کلی شامل معیارهای شناخت و پیشگیری از آلودگی زیست‌محیطی، جبران خسارت‌های زیست‌محیطی، انگیزش و توسعه فعالیت‌های زیست‌محیطی، آموزش و فرهنگ‌سازی زیست‌محیطی و در مرحله دوم تایید و برازش سازه کلی مربوط به تمامی مصادیق با استفاده از تکنیک معادلات ساختاری و آزمون تحلیل عاملی می‌باشد. یافته‌های پژوهش در شناخت و درک بهتر مصادیق زیست‌محیطی و میزان رعایت آن‌ها در سطح شرکت‌ها، تدوین استانداردهای حسابداری محیط‌زیست به تفکیک صنایع و تشویق سازمان‌ها در راستای اجرای حسابداری سبز موثر بوده و پیامدهای مطلوبی در پی خواهد داشت.

ابزار پژوهش

ابزار جمع‌آوری داده‌های پژوهش پرسشنامه بود. پرسشنامه‌های استفاده شده در این پژوهش استاندارد بودند. سوالات تمامی پرسشنامه‌ها از طریق مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت از کاملاً موافقم، تا کاملاً مخالفم ترتیب داده شده بود. در زیر نحوه‌ی سنجش عملیاتی متغیرهای پژوهش ارائه می‌شود.

متغیر وابسته

متغیر وابسته این پژوهش هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی می‌باشد. برای سنجش این متغیر از پرسشنامه هرنندل و براون (۱۹۹۶) که شامل ۱۲ سوال تعدیل‌یافته در خصوص ابعاد سه‌گانه‌ی هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی (هم‌آوایی انتظامی؛ هم‌آوایی علمی و هم‌آوایی روایتی) می‌باشد، استفاده شده است. این پرسشنامه براساس مقیاس لیکرت از که شامل طیف کاملاً موافقم (۵ امتیاز)؛ موافقم (۴ امتیاز)؛ نظری ندارم (۳ امتیاز)؛ مخالفم (۲ امتیاز) و کاملاً مخالفم (۱ امتیاز) می‌باشد، تشکیل شده است. در واقع سطح کارکردهایی از تعاملات زیست‌محیطی را در بازار سرمایه بررسی می‌نماید که نقش قدرت‌نهادی شرکت‌ها در خصوص توسعه سیاست‌های زیست‌محیطی را از یک سو در قالب گفتمان انتظامی و رویکرد چارچوبی بازخورد اطلاعات در بین شرکت جهت تدوین رویه‌های توسعه پایدار زیست‌محیطی، در قالب گفتمان دانش افزاء از سوی دیگر و در نهایت گفتمان روایتی را باهدف همسویی بیان روایت‌های زیست‌محیطی شرکت‌ها براساس اخلاق‌گرایی و معنویت‌گرایی مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. به دلیل استاندارد بودن، روایی پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت و پایایی آن در پژوهش مورفی (۲۰۱۸) برابر با ۰/۸۷ مورد تایید قرار گرفت.

متغیر مستقل

در این پژوهش از پرسشنامه آدیسون و چئو^۱ (۲۰۰۳) برای سنجش کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز استفاده شده است. این پرسشنامه یک پرسشنامه آموزشی جهت افزایش سطح آمادگی و تقویت یادگیری مدیران در توسعه حسابداری

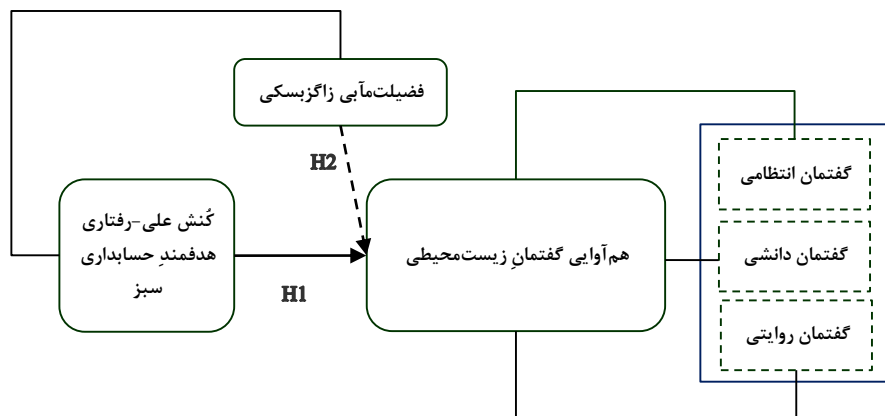
سبز و افشای اختیاری کارکردهای زیست‌محیطی شرکت‌ها می‌باشد. این پرسشنامه شامل ۸ سوال در مقیاس لیکرت ۵ امتیازی از کاملاً موافقم (۵ امتیاز) تا کاملاً مخالفم (۱ امتیاز)، می‌باشد. در این پرسشنامه کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز در قالب مشروعیت بخشی؛ پاسخگویی و شناخت مدیران در توسعه حسابداری سبز مورد سنجش قرار گرفته است و به عنوان مثال در یکی از سوالات مطرح شده است که، مشروعیت بخشی تصمیم‌گیری‌های زیست‌محیطی مدیران تاچه اندازه در توسعه حسابداری سبز در بازار سرمایه موثر است؟ یا مطرح شده است، تاچه اندازه مسئولیت اجتماعی مدیران در افشای اطلاعات زیست‌محیطی به توسعه کارکردهای حسابداری سبز در بازار سرمایه کمک می‌کند؟ در مورد روایی این ابزار جمع‌آوری باید بیان نمود، به دلیل استاندارد بودن، روایی پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت و پایایی آن در پژوهش آدیسون و چئو (۲۰۰۳) برابر با ۰/۹۳ مورد تایید قرار گرفت.

متغیر تعدیل‌کننده

در این پژوهش استدلال نظریه‌ی فضیلت مابانه‌ی متغیر تعدیل‌کننده می‌باشد که براساس پرسشنامه‌ی زاگزبسکی (۲۰۱۳) مورد سنجش قرار می‌گیرد. این پرسشنامه برپایه ۱۰ سوال و بر مبنای ۵ مقیاس کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم سنجش می‌شود. این پرسشنامه فضیلت مآبی را به غایت ارزشمندی اخلاقی تشریح می‌نماید و وجود ارزش‌های اجتماعی و جمع‌گرایانه در ادراک فرد را عاملی برای برانگیختن سطح فضیلت‌گرایی تلقی می‌نماید. این پرسشنامه به دلیل استاندارد بودن از نظر روایی مورد تایید قرار می‌گیرد و پایایی آن براساس پژوهش‌های مشابهی زوتا (۲۰۱۹) و ماوسون (۲۰۱۴) به ترتیب برابر با ۰/۷۷ و ۰/۸۱ برآورد گردید که باتوجه به بالاتر بودن از ۰/۷ تعیین شده در آلفای کرونباخ می‌باشد، مورد تایید قرار گرفت.

لذا با اتکاء به تعریف متغیرهای پژوهش و باتوجه به ماهیت فرضیه‌های تدوین شده، چارچوب نظری پژوهش در قالب شکل (۱) ارائه شده است:

¹ Addison & Chou

شکل (۳) چارچوب نظری آزمون فرضیه‌های پژوهش

مشخص شد، ۵۳،۱۱ درصد مشارکت‌کنندگان سابقه‌کاری زیر ۲۰ سال داشتند و ۴۶،۸۹ درصد مشارکت‌کنندگان سابقه‌کاری بیش از ۲۰ سال داشتند.

آمار استنباطی

پس از بیان آمار توصیفی در این بخش در گام اول اقدام به ارائه برازش مدل‌های اندازه‌گیری می‌شود. در برازش مدل‌های اندازه‌گیری از سه معیار پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده می‌شود. به منظور بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری تحقیق، از ضرایب بارهای عاملی، ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده می‌گردد.

جدول (۳) ضرایب بارهای عاملی

بار عاملی	شاخص	عامل
۰/۸۳	Regulatory discourse	هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی
۰/۸۱	Scientific discourse	
۰/۷۶	Poetic discourse	
۰/۸۷	Reasoned Action Theory	کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز
۰/۹۱	Virtue	فضیلت مآبی

مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۰/۴ می‌باشد. مطابق با جدول (۳)، تمامی اعداد ضرایب بارهای عاملی سؤالات از ۰/۴ بیشتر است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد. مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در PLS، بعد از سنجش بارهای عاملی سؤالات، نوبت به محاسبه و گزارش

یافته‌های پژوهش

در این بخش ابتدا یافته‌های آمار جمعیت شناختی و سپس یافته‌های آمار استنباطی ارائه می‌شود.

جمعیت‌شناسی پژوهش

به منظور آشنایی با خصوصیات نمونه آماری، اطلاعات جمعیت‌شناسی پژوهش در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول (۲) جمعیت شناختی پژوهش

متغیر	نتایج		
	تعداد	معیارها	درصد
جنسیت	۱۷۶	مرد	۸۴،۲۱٪
	۳۳	زن	۱۵،۷۹٪
	۲۰۹	جمع	۱۰۰٪
سن	۴۳	کمتر از ۴۰ سال	۲۰،۵۷٪
	۱۰۹	بین ۴۰ تا ۵۰ سال	۵۲،۱۵٪
	۵۷	بیشتر از ۵۰ سال	۲۷،۲۸٪
	۲۰۹	جمع	۱۰۰٪
سابقه‌کاری	۱۱۱	کمتر از ۲۰ سال	۵۳،۱۱٪
	۹۸	بیشتر از ۲۰ سال	۴۶،۸۹٪
	۲۰۹	جمع	۱۰۰٪

همانطور که نتایج آمار جمعیت شناختی نشان می‌دهد، از مجموع ۲۰۹ نفر مشارکت‌کنندگان پژوهش، ۸۴،۲۱ درصد مشارکت‌کنندگان مرد و ۱۵،۷۹ درصد مشارکت‌کنندگان زن بودند. همچنین مشخص شد، بیشترین فراوانی مربوط به سن برابر با ۵۲،۱۵ درصد برای بازه ۴۰ تا ۵۰ سال بود. در نهایت

باتوجه به اینکه مقدار مناسب برای AVE، ۰/۵ است (فورنل و لارکر^۱، ۱۹۸۱) و مطابق با یافته‌های جدول (۶)، این معیار در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده، در نتیجه مناسب بودن روایی همگرایی پژوهش تأیید می‌شود. روایی واگرا معیار سوم بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری می‌باشد. روایی واگرای قابل قبول یک مدل بیانگر آن است که یک سازه در مدل، نسبت به سازه‌های دیگر تعامل بیشتری با شاخص‌هایش دارد. روایی واگرا وقتی در سطح قابل قبولی است که AVE برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی میزان بین آن سازه و سازه‌های دیگر در مدل باشد (فورنل و لارکر، ۱۹۸۱). باتوجه به جدول (۵)، مقدار جذر میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای پنهان در پژوهش حاضر که در خانه‌های موجود در قطر اصلی ماتریس قرار گرفته‌اند، از مقدار همبستگی میان آن‌ها که در خانه‌های زیرین و راست قطر اصلی قرار دارند، بیشتر است. این بدان معناست که هر سازه در مدل تحقیق نسبت به دیگر سازه‌ها با شاخص‌های خود در تعامل بیشتری است. این موضوع، روایی واگرای مناسب و برازش مناسب مدل‌های اندازه‌گیری پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول (۶) ماتریس فورنل و لارکر جهت بررسی روایی واگرا

Virtue	Reasoned Action Theory	Poetic discourse	Scientific discourse	Regulatory discourse	
				۰/۸۸	Regulatory discourse
			۰/۷۶	۰/۵۶	Scientific discourse
		۰/۷۷	۰/۴۳	۰/۴۵	Poetic discourse
	۰/۸۴	۰/۵۲	۰/۳۰	۰/۵۲	Reasoned Action Theory
۰/۸۲	۰/۶۷	۰/۵۴	۰/۳۵	۰/۴۶	Virtue

باتوجه به نتایج پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا مشاهده می‌شود که مدل‌های اندازه‌گیری مدل معادلات ساختاری پژوهش به نحوی مطلوب، توانایی اندازه‌گیری متغیرهای پنهان پژوهش را دارند. لذا، در ادامه برازش مدل ساختاری پژوهش بررسی می‌گردد. پس از سنجش روایی و پایایی مدل اندازه‌گیری، مدل ساختاری از طریق روابط بین متغیرهای مکنون ارزیابی شد. در پژوهش حاضر از دو معیار ضریب تعیین (R^2) و ضریب قدرت پیش‌بینی (Q^2)، استفاده شده است. R^2 معیاری است که نشان از تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر

ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی می‌رسد، که نتایج آن در جدول (۴)، آمده است.

باتوجه به اینکه مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ۰/۷ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیارها در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند، لذا می‌توان مناسب بودن پایایی مدل‌های اندازه‌گیری پژوهش را تأیید نمود. معیار دوم از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، روایی همگرا است که به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سؤالات (شاخص‌ها) خود می‌پردازد.

جدول (۴) نتایج معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای پنهان تحقیق

متغیرهای مکنون	علامت اختصاری	ضریب آلفای کرونباخ (Alpha>0.7)	ضریب پایایی ترکیبی (CR>0.7)
هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی	Regulatory discourse	۰/۹۳	۰/۹۰
کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز	Scientific discourse	۰/۷۶	۰/۸۵
	Poetic discourse	۰/۹۱	۰/۸۶
فضیلت مآبی	Reasoned Action Theory	۰/۹۵	۰/۹۴
کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز* فضیلت مآبی	Virtue	۰/۹۵	۰/۹۴
کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز* فضیلت مآبی		۰/۹۸	۰/۹۸

جدول (۵) نتایج روایی همگرایی متغیرهای پنهان تحقیق

متغیرهای مکنون	علامت اختصاری	میانگین واریانس استخراجی (AVE>0.5)
هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی	Regulatory discourse	۰/۷۷
کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز	Scientific discourse	۰/۵۸
	Poetic discourse	۰/۷۱
فضیلت مآبی	Reasoned Action Theory	۰/۶۴
کُنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز* فضیلت مآبی	Virtue	۰/۶۷

¹ Fornell & Larcker

می‌باشد و آماره t بین دو متغیر برابر با (۴/۱۶) می‌باشد، که این نتیجه فرضیه اول پژوهش را تایید می‌نماید. از طرف دیگر براساس برازش مدل در آزمون فرضیه دوم پژوهش مشخص شد، فضیلت مآبی زاگزبسی در تعامل بر تاثیر کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه دارای ضریب مسیر (β) مثبت (۰/۴۱) می‌باشد و آماره t بین دو متغیر برابر با (۱۱/۲۷) می‌باشد، که این نتیجه فرضیه دوم پژوهش را هم نیز تایید می‌نماید.

جدول (۸) میزان Commuality و R^2 متغیرهای تحقیق

متغیرهای مکنون	علامت اختصاری	Commuality	R^2
گفتمان انتظامی	Regulatory discourse	۰/۷۷	۰/۷۰
گفتمان دانشی	Scientific discourse	۰/۵۸	۰/۶۶
گفتمان روایتی	Poetic discourse	۰/۷۱	۰/۵۹
کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز	Reasoned Action Theory	۰/۷۰	۰/۴۵
فضیلت مآبی	Virtue	۰/۶۷	--
هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی	Environmental Discourses	۰/۶۴	۰/۵۱
کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز * فضیلت مآبی زاگزبسی	Reasoned Action Theory*Virtue	۰/۳۶	--

جدول (۹) نتایج برازش مدل کلی

Commuality	RZ	GOF
۰/۶۳	۰/۵۸	۰/۶۰

درون‌زا دارد. مطابق با جدول زیر، مقدار R^2 برای سازه‌های درون‌زای پژوهش محاسبه شده است که می‌توان مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید نمود. درضمن، به منظور بررسی قدرت پیش‌بینی مدل از معیاری با عنوان Q^2 استفاده شد. باتوجه به نتایج این معیار در جدول (۷)، می‌توان نتیجه گرفت که مدل، قدرت پیش‌بینی قوی دارد.

جدول (۷) مقادیر ضریب تعیین (R^2) و ضریب قدرت پیش‌بینی (Q^2)

Q^2	R^2	
۰/۵۴	۰/۷۰	Regulatory discourse
۰/۳۷	۰/۶۶	Scientific discourse
۰/۴۲	۰/۵۹	Poetic discourse
۰/۳۰	۰/۴۵	Reasoned Action Theory

پس از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری و مدل ساختاری، مدل کلی معادلات ساختاری پژوهش باید با استفاده از معیار نیکویی برازش^۱ (GOF) بررسی گردد که سه مقدار ۰/۱۰، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است. این معیار از طریق فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$GOF = \sqrt{\text{Communalities} \times R^2}$$

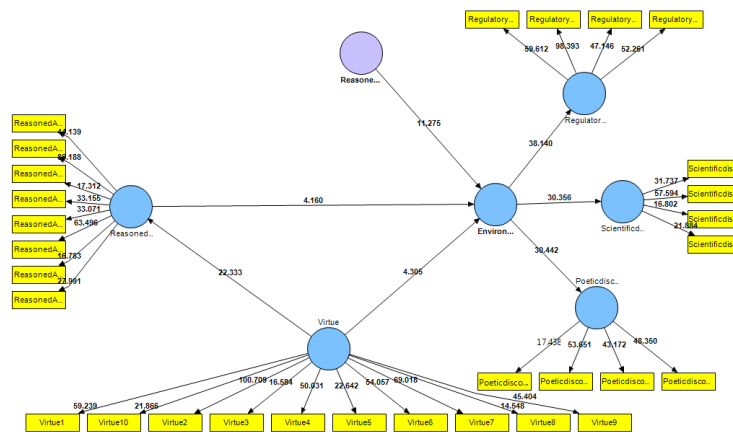
که در آن:

$\overline{\text{Communalities}}$: میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای پنهان و $\overline{R^2}$: میانگین مقادیر ضریب تعیین متغیرهای درون‌زای مدل است.

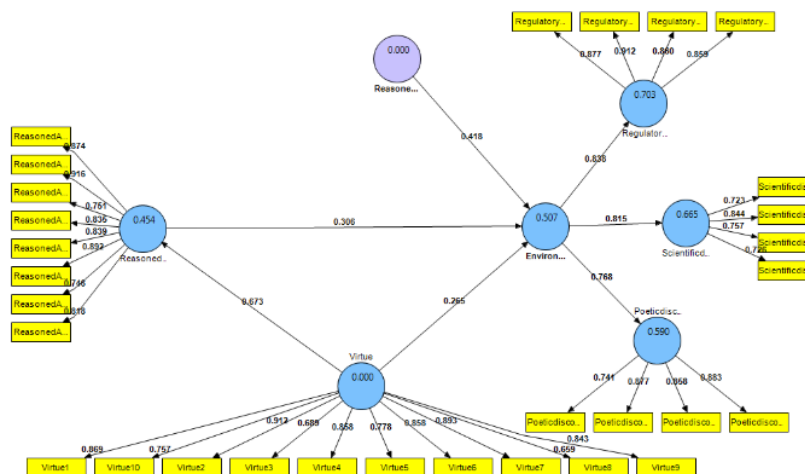
باتوجه به مقدار بدست آمده برای GOF به میزان ۰/۶۰، برازش بسیار مناسب مدل کلی تأیید می‌شود. پس از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری و مدل ساختاری و داشتن برازش مناسب مدل کلی و باتوجه به شکل‌های (۴) و (۵)، به بررسی نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود که نتایج آن در جدول (۹) ارائه شده است.

باتوجه به شکل (۴) و (۵)، ضریب استاندارد شده (ضریب مسیر) بین متغیرهای پژوهش، براساس برازش مدل در آزمون فرضیه اول پژوهش مشخص شد، کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه دارای ضریب مسیر (β) مثبت (۰/۳۰)

¹ Good Of Fitness

شکل (۴) مدل ساختاری فرضیه پژوهش همراه با ضرایب بارهای عاملی

شکل (۵) مدل ساختاری فرضیه پژوهش همراه با ضرایب معناداری

جدول (۹) نتایج مربوط به آزمون فرضیه پژوهش

فرضیه	روابط علی بین متغیرهای پژوهش	ضریب مسیر (β)	معناداری (T-Value)	نتیجه آزمون
H_1	کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه تاثیر مثبت دارد.	۰/۳۰	۴/۱۶	تایید فرضیه
H_2	نظریه‌ی فضیلت مابی زاگزبسیکی تاثیر کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه را تقویت می‌کند.	۰/۴۱	۱۱/۲۷	تایید فرضیه

بحث و نتیجه گیری

با گسترش روز افزون صنایع، همه ساله مقادیر انبوهی از مساحت جنگل‌ها نابود می‌شوند، فرسایش خاک‌ها، افزایش سطح بیابان‌ها، افزایش حجم فاضلاب‌های شهری و صنعتی، روند فزاینده مصرف سوخت‌های فسیلی و ... از جمله خطرات

زیست‌محیطی می‌باشد که زمین و موجودات آن را تهدید می‌کند. تخریب محیط‌زیست از آن لحاظ جدی است که انسان را قادر ساخته است با فناوری‌های جدیدی که در اختیار دارد، سطح این تخریب را نسبت به دوران گذشته با عمق و وسعت بسیار بیشتری به انجام رساند. علاوه بر این، تغییر تفکر و

فرهنگ انسان امروز در زمینه موفقیت خواهی، برابری و رشد دادن کیفیت زندگی و به حداکثر رساندن سود، این چالش را دوچندان نموده است (پورعمران و همکاران، ۱۳۹۶). در واقع، دنیای پر رقابت و ظهور فناوری‌های برتر و توسعه‌ی تجارت همگی به عنوان تغییراتی تاثیرگذار بر جوامع و بازارها محسوب می‌شود که نیازمند تفکرات آینده‌نگرانه در جوامع دارد. اما هرگونه توسعه‌ی اقتصادی/اجتماعی بدون توجه به حفظ محیط‌زیست، عدم تعادل و یا توازن ناپایدار به همراه خواهد داشت. افزون بر این، اغلب مسائل، مشکلات و تنگناهای زیست‌محیطی، موضوعاتی ملی نیست و با توجه به وابستگی متقابل و غیرقابل تفکیک محیط‌زیست با مباحث عام انسانی، هرگونه مشکلات زیست‌محیطی یک کشور، مشکلی برای کل جهان محسوب می‌شود (نونهال‌نهر و همکاران، ۱۳۹۶). این موضوع سبب افزایش نگرانی‌ها در قبال مسائل زیست‌محیطی و هم چنین افزایش آگاهی عموم از مسئولیت‌های زیست‌محیطی شرکت‌ها و صنایع مختلف شد. در این بین، تجربه‌ی جهانی ثابت کرده است که بهبود سطح زندگی در محیط‌زیست و عملکرد زیست‌محیطی، بدون همکاری بخش صنعت امکان‌پذیر نیست. از این رو، شرکت‌ها و صنایع که فعالیت‌های آن‌ها دارای آثار گسترده محیطی، اجتماعی و اقتصادی است، با چالش جدی در زمینه‌ی انتشار اطلاعات فعالیت‌های زیست‌محیطی خود، روبه‌رو هستند (اکبری و پورزمانی، ۱۳۹۷). هدف این پژوهش کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز و هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه: استدلال فضیلت مابانه‌ی نظریه‌ی زاگربسکی می‌باشد. براساس نتیجه‌ی آزمون برازش مدل فرضیه اول پژوهش مشخص شد، کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه تاثیر مثبت دارد. در تحلیل نتیجه این فرضیه باید بیان نمود، رویکرد کنش‌گرایانه مدیران از تغییر نگرش تا بکارگیری رفتارهای توسعه حسابداری سبز که می‌تواند از طریق افشای اخبار و اطلاعات کارکردهای زیست‌محیطی نمود پیدا کند، بر هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه تاثیر مثبت دارد، چراکه افشای اطلاعات عملکرد زیست‌محیطی و تغییر رفتار مدیران در افشای داوطلبانه‌ی اطلاعات اختیاری می‌تواند سبب ایجاد یکدستی بیشتر در بین شرکت‌های رقیب گردد، چراکه عدم افشای اطلاعات نیز از طریق آن‌ها می‌تواند در بینش ادراکی ذینفعان بازار در حمایت و سرمایه‌گذاری در سهام یک شرکت

تاثیر گذار باشد و این موضوع باعث شود تا سهم حضورشان در بازار را از دست دهند. در واقع همسو با رویکردهای ورستِر (۱۹۷۷)؛ آشیر (۲۰۱۳)؛ گوستافسون (۲۰۱۳) که در بخش توسعه‌ی فرضیه اول پژوهش مطرح شد، مدیران دارای رویکرد کنش علی-رفتاری در توسعه حسابداری سبز ضمن اینکه براساس مسئولیت‌های اخلاقی و اجتماعی خود در جهت کاهش آلاینده‌ی زیست‌محیطی و افشای به موقع آن به ذینفعان بیرونی اقدام می‌نمایند، در عین حال نوعی هم‌آوایی گفتمانی محیط‌زیستی را از طریق توسعه هنجارهای اجتماعی ایجاد می‌نمایند که به یکپارچگی رفتاری شرکت‌ها در برابر محیط‌زیست می‌تواند منجر گردد. هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی که براساس چنین هنجارهای اجتماعی شکل می‌گیرد، مجموعه ارزش‌هایی از اخلاق و فلسفه‌گرایی را در خود نهادینه دارد که ضمن اینکه حفاظت از محیط‌زیست را یک اولویت تلقی می‌کند، در عین حال از طریق گفتمان دانشی و با اشتراک‌گذاری دانش زیست‌محیطی در سطح بازار، منبع‌ای از گفتمان مبتنی بر روایت‌های زیست‌محیطی را خلق می‌نمایند که عدول از آن‌ها توسط شرکتی می‌تواند به کاهش اعتماد و اطمینان آن شرکت در بازار منجر شود. نتیجه این فرضیه با پژوهش‌های اشنایبرگ و گونلد (۱۹۹۴)؛ ورستِر (۱۹۷۷)؛ آشیر (۲۰۱۳) و گوستافسون (۲۰۱۳) مطابقت دارد. براساس نتیجه فرضیه دوم پژوهش مشخص شد، نظریه‌ی فضیلت مآبی زاگربسکی تاثیر کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی شرکت‌های بازار سرمایه را تقویت می‌کند. این نتیجه نشان می‌دهد، بهره‌مندی مدیرعامل از فضیلت مآبی ضمن اینکه ارزش‌هایی در فلسفه‌های اخلاقی را در تصمیم‌گیری‌های مدیر تقویت می‌نماید، در عین حال به شکل‌گیری فضیلت زیست‌محیطی در نگرش فرد کمک می‌کند و سبب تقویت کنش علی و رفتاری هدفمند در توسعه حسابداری سبز می‌گردد. مدیران در چارچوب تصمیم‌گیری‌های شرکت، اگر از فضیلت مآبی به منظور تعامل اثربخش با محیط بیرون شرکت براساس مسئولیت‌های اجتماعی برخوردار باشد، می‌تواند با در اختیار گذاشتن اطلاعات افشای داوطلبانه همچون کارکردهای زیست‌محیطی به ذینفعان، رضایت درونی خود در جایگاهی که هست را ارضاء نماید و اثربخشی کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی را ارتقاء بخشد. فضیلت مآبی مدیران مجموعه‌ای از ارزش‌ها را نشان می‌دهد که به واسطه‌ی بر دوش احساس نمودن مسئولیت توسعه‌ی در

فهرست منابع

- حسابداری سبز، احتمالاً به ایجاد هنجارهایی از عملکردهای زیست‌محیطی نائل خواهند شد که کل عملکردهای مشابه رقبا را می‌تواند تحت تاثیر قرار دهد و زمینه‌ساز هنجارهایی از ادراک زیست‌محیطی در بازار گردد تا براساس آن هم شرکت‌ها نه الزاماً براساس قوانین بلکه به لحاظ هنجاری و عرفی تابع قواعدی از اصول اخلاق‌گرایی زیست‌محیطی باشند. زیرا همانطور که ساندرلر (۲۰۱۳) مطرح نمود، فضیلت‌مآبی مدیران در خصوص اخلاق زیست‌محیطی قادر می‌باشد تا پیوند بین کُنش‌گرایی علی-رفتاری هدفمند با هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی را به عنوان یک ارزش تقویت نماید و هنجارهایی نظام‌مند و جامع‌ایی را در خصوص کارکردهای زیست‌محیطی شرکت‌ها شکل دهد و پابندی هنجاری را نسبت به محیط‌زیست در آن‌ها ایجاد نمایند. نتیجه این فرضیه با پژوهش‌های دژونگوسکا (۲۰۱۸)؛ ساندرلر (۲۰۱۳) آشیر (۲۰۱۳) و گوستافسون (۲۰۱۳) مطابقت دارد.
- براساس نتایج کسب شده پیشنهاد می‌شود، باتوجه به نقش کُنش علی رفتاری هدفمند حسابداری سبز بر هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی، تلاش گردد تا خط مشخص تری از رویه‌های افشای حسابداری سبز را جهت افزایش آگاهی همسو با با تحقق وحدت رویه در توسعه حسابداری سبز از جانب شرکت‌ها در دستور کار قرار گیرد. به عنوان مثال بکارگیری تکنیک‌های استراتژیک حسابداری مدیریت به واسطه‌ی ارتقای انعطاف‌پذیری شرکت‌ها در برابر بلندمدت‌تر نمودن چرخه محصولات خود برای کاهش آسیب به محیط‌زیست، می‌تواند به افزایش هم‌آوایی گفتمان زیست‌محیطی برای پابندی به کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی موثر باشد. همچنین پیشنهاد می‌شود تدوین منشور و یا آیین رفتار زیست‌محیطی شرکت‌ها از جانب نهادهای نظارتی به تحریر درآید تا باعث افزایش سطح پابندی شرکت‌ها چه از منظر قصد و نیت و چه از منظر اخلاق عملی و کاربردی گردد تا براین اساس محیط‌زیست در قالب نگرش مسئولانه‌ی زیست‌محیطی تمامی شرکت‌ها و وجود فضیلت مآبی زیست‌محیطی کمتر آسیب ببیند و برای آیندگان حفظ شود.
- * اکبری، احمد، پورزمانی، زهرا. (۱۳۹۷). ساختار مدیریت شرکت، حسابرسی زیست‌محیطی و کیفیت گزارشگری مالی، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۷(۲۶): ۱۳۳-۱۴۴.
- * بهارلو، روح‌اله، معین‌الدین، محمود، حیرانی، فروغ. (۱۳۹۹). تبیین مصادیق زیست‌محیطی در شرکت‌ها با رویکرد پدیدارشناسی (مطالعه موردی: صنایع سیمان، آهک و گچ)، حسابداری مدیریت، ۱۳(۴۵): ۴۳-۶۱.
- * پورعمران، محبوبه، علی‌دایانی، فریبا، سوداگر، حمیدرضا. (۱۳۹۶). جهانی شدن، سیاست و سواد زیست‌محیطی: سیری تاریخی به مکاتب و نظریه‌پردازان محیط‌زیست، فصلنامه علمی ترویجی محیط‌زیست، ۵۸(۴): ۴۳-۵۶.
- * شفیع‌ی، حسین، خدای‌پور، احمد، دستگیر، محسن. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین تغییرات سطح افشای مسائل اجتماعی و زیست‌محیطی با شاخص‌های سودآوری با استفاده از شاخص KLD، دانش حسابداری مالی، ۳(۴): ۴۳-۶۴.
- * شهری، مریم، فاضلی، نقی، عبدلی، محمدرضا. (۱۴۰۰). بسط پارادایم نظریه‌ی آنتروپوسن در بررسی تاثیر رفتارهای زیست‌محیطی شرکت‌ها نسبت به پیامدهای استراتژیک حسابداری سبز، حسابداری مدیریت، ۱۴(۴۸): ۱۹۳-۲۱۴.
- * صانعی، دیانوش، سخنور، جلال. (۱۳۹۶). تحلیل گفتمان زیست‌محیطی- فرهنگی رمان روایت ندیمه اثر مارگارت اتوود، دوفصلنامه نقد زبان و ادبیات خارجی، ۷۷(۲): ۲۰۹-۲۳۲.
- * صدیقیان، محمدجواد، مصلحتی فر، حمیدرضا، بهرامی، ابوالفضل، سموری سخویدی، مهدی. (۱۳۹۹). مروری بر مفاهیم حسابداری سبز، نشریه آفاق علوم انسانی، ۳۹(۴): ۳۱-۴۶.
- * عسکرزاده مزرعه، اکرم. (۱۳۹۵). بررسی و تحلیل نظریه اعتمادگرایی مبتنی بر فضیلت لیندا زاگزبسکی، پژوهش‌های فلسفی-کلامی، ۱۷(۴): ۱۴۷-۱۴۶.
- * ملکی، امیر، صالحی، صادق، ربیعی، علی، یازرلو، رضا. (۱۳۹۵). به کارگیری مدل فرکلاف درگونه‌شناسی گفتمان‌های محیط‌زیستی ایران گفتمان‌های عدالت، حفاظت، مخاطره و نوسازی، فصلنامه علمی آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، ۵(۲): ۵۹-۷۶.

- a source of employee well-being and trust, *Management Research Review*, 43(8): 951-970. <https://doi.org/10.1108/MRR-07-2019-0326>
- * Herndl, C. G., & Brown, S. C. (Eds.) (1996). *Green culture: Environmental rhetoric in contemporary America*. Madison: University of Wisconsin.
- * Maama, H., Appiah, K. (2019). Green accounting practices: lesson from an emerging economy, *Qualitative Research in Financial Markets*, 11(4): 456-478. <https://doi.org/10.1108/QRFM-02-2017-0013>
- * Marrone, M., Linnenluecke, M. K., Richardson, G. and Smith, T. (2020). Trends in environmental accounting research within and outside of the accounting discipline, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 33(8): 2167-2193. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-03-2020-4457>
- * Murphy, P. D. (2018). Lessons from the Zombie Apocalypse in Global Popular Culture: An Environmental Discourse Approach to the Walking Dead, *Environmental Communication*, 12(1): 44-57. <https://doi.org/10.1080/17524032.2017.1346518>
- * Nguyen, Q. A., Hens, L., MacAlister, Ch., Johnson, L., Lebel, B., et al (2018). Theory of Reasoned Action as a Framework for Communicating Climate Risk: A Case Study of Schoolchildren in the Mekong Delta in Vietnam, *Sustainability*, 10(2): 1-14. <https://doi.org/10.3390/su10062019>
- * Parada, M.J., Samara, G., Dawson, A. and Bonet, E. (2019). Prosperity over time and across generations: the role of values and virtues in family businesses, *Journal of Organizational Change Management*, 33(4): 639-654. <https://doi.org/10.1108/JOCM-11-2018-0341>
- * Paul, J., Modi, A., Patel, J. (2016). Predicting green product consumption using theory of planned behavior and reasoned action, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 29(3): 123-134. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2015.11.006>
- * Pickering, M. C., Norman, P. (2020). Assessing discourses about controversial environmental management issues on social media: Tweeting about wild horses in a national park, *Journal of Environmental Management*, 275(1): 1-23. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.111244>
- * Poser, C., Guenther, E. & Orlitzky, M. (2012). Shades of green: using computer-aided qualitative data analysis to explore different aspects of corporate environmental performance, *Journal Management Control*, 22(3): 413-450. <https://doi.org/10.1007/s00187-011-0147-2>
- * Procter, L., Angus, D. J., Blaszczyński, A., Gainsbury, S. M. (2019). Understanding use of consumer protection tools among Internet gambling customers: Utility of the Theory of Planned Behavior and Theory of Reasoned Action, *Addictive Behaviors*, 99(3): 100-156. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2019.106050>
- * Rozema, J. G., Bond, A. J., Cashmore, M., Chilvers, J. (2012). An investigation of environmental and sustainability discourses associated with the
- * ملکی، امیر، صالحی، صادق، ربیعی، علی، یازرلو، رضا. (۱۳۹۶). مطالعه تطبیقی الگوهای جهانی گفت‌وگوهای زیست‌محیطی با وضعیت ایران (با تأکید بر مدل‌های هانینگن، هرندل و براون، برول)، *مدیریت شهری و روستایی*، ۱۶(۴۸): ۱۴۵-۱۷۲
- * منتی‌زاده، میثم، کریمی‌گوغری، حمید. (۱۳۹۵). تحلیل انتقادی نظریه‌های اخلاقی زیست‌محیطی: ارائه نظریه‌های اخلاقی اسلامی، *فصلنامه اخلاق زیستی*، ۶(۲۰): ۱۰۰-۱۲۷
- * نونهال‌نهر، علی‌اکبر، قائم‌مقامی، کامران، زمانی، مرتضی. (۱۳۹۶). جایگاه حسابداری در مقابله با بحران‌های زیست‌محیطی و اجتماعی، *مجله حسابداری*، شماره ۳۰۳، تیر و مرداد ماه، ۲۸-۳۵
- * Addison, P. A., Chou, T. (2003). A theory of reasoned action model of accounting students' learning processes and learning strategies, *Asian Review of Accounting*, 11(2): 53-72. <https://doi.org/10.1108/eb060768>
- * Ajzen, I., Fishbein, M. (1976). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: an introduction to theory and research* (Reading, MA, Addison- Wesley)
- * Alsaifi, Kh., Elnahass, M., Salama, A. (2021). Market responses to firms' voluntary carbon disclosure: Empirical evidence from the United Kingdom, *Journal of Cleaner Production*, 262(3): 94-133. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121377>
- * Becker, Ch, U. (2015). *Social Approach: Virtue Ethics Enabling Sustainability Ethics for Business*, *Handbook of Virtue Ethics in Business and Management*, https://doi.org/10.1007/978-94-007-6729-4_60-1
- * Brulle, R. J. (2000). Environmental Discourse and Social Movement Organizations: A Historical and Rhetorical Perspective on the Development of U.S. Environmental Organizations, *Sociological Inquiry*, 66(1): 58-83. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.1996.tb00209.x>
- * Choi, S. and Szewczyk, S. (2018). Corporate governance structure and strategic change: evidence from major acquisitions, *Managerial Finance*, 44(2): 222-240. <https://doi.org/10.1108/MF-05-2017-0169>
- * Dzwonkowska, D. (2018). Is Environmental Virtue Ethics Anthropocentric? *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 31(2): 723-738. <https://doi.org/10.1007/s10806-018-9751-6>
- * Gustafsson, K. M. (2013). Environmental discourses and biodiversity: the construction of a storyline in understanding and managing an environmental issue, *Journal of Integrative Environmental Sciences*, 10(1): 39-54. <https://doi.org/10.1080/1943815X.2013.769455>
- * Hendriks, M., Burger, M., Rijsenbilt, A., Pleeging, E. and Commandeur, H. (2020). *Virtuous leadership:*

- substantive purposes of environmental assessment, *Environmental Impact Assessment Review*, 33(1): 80-90. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2011.11.003>
- * Sandler, R. L. (2013). Environmental Virtue Ethics, *International Encyclopedia of Ethics*, <https://doi.org/10.1002/9781444367072.wbiee090>
  - * Schnaiberg, A., Gould, K. (1994). *Environment and Society: The Enduring Conflict*. New York: St. Martin's Press
  - * Siddique, M. A., Akhtaruzzaman, M., Rashid, A., Hammami, H. (2021). Carbon disclosure, carbon performance and financial performance: International evidence, *International Review of Financial Analysis*, 75(3): 118-143. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2021.101734>
  - * Szutta, N. (2019). Exemplarist moral theory – some pros and cons, *Journal of Moral Education*, 48(3): 280-290. <https://doi.org/10.1080/03057240.2019.1589435>
  - * Usher, M. (2013). Defending and transcending local identity through environmental discourse, *Environmental Politics*, 22(5): 811-831. <https://doi.org/10.1080/09644016.2013.765685>
  - * Van Koppen, C.S.A. (2002). Environmental discourse and the state: A social analysis of debates on transport and environment in Portugal and the Netherlands, Mol, A.P.J. and Buttel, F.H. (Ed.) *The Environmental State Under Pressure (Research in Social Problems and Public Policy, Vol. 10)*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, 121-146. [https://doi.org/10.1016/S0196-1152\(02\)80010-2](https://doi.org/10.1016/S0196-1152(02)80010-2)
  - * Worster, D. (1977). *Natures Economy: A History of Ecological Ideas*, Cambridge: Cambridge University Press.
  - * Zagzebski, L. (2010). Exemplarist virtue theory. *Metaphilosophy*, 41(1-2): 41-57.
  - * Zagzebski, L. (2013). Moral exemplars in theory and practice, *Theory and Research in Education*, 11(2): 193-206. <https://doi.org/10.1177/1477878513485177>

پیوست: پرسشنامه‌های پژوهش

مقیاس لیکرت							گزاره‌ها
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	
هم‌آوایی گفتمان‌های زیست‌محیطی							گزاره‌ها
کنش علی-رفتاری هدفمند حسابداری سبز							گزاره‌ها
فضیلت‌مآبی							گزاره‌ها

Green Accounting Environmental Discourses and Reasoned Action Theory Argumentation of Virtues of Zagzebski's Theory

Behjat Abbasi⁵
M. Hamed Khanmohammadi⁶
Zahra Moradi⁷
Tahereh Mahmoodiyan⁸

Abstract

Today's environmental theories and theories have moved away from merely moving in the direction of emphasizing the development of technological infrastructure and focusing on changing the behaviors and attitudes of effective human-individual interaction and companies as a collective source of pollution. Green accounting has become an important and significant issue in the field of sustainability in recent years in line with these changes in companies' behavior with the environment. Therefore, in this study, by combining theoretical approaches such as purposeful causal action with the consonance of environmental discourses the first goal examines the role of such actions on environmental norms in the form of corporate intersubjective discourse. On the other hand, by creating an effective interaction of virtue Maabi with purposeful behavioral causal action, this study seeks to investigate the change in the consonance of environmental discourses of capital market companies. In this study, 209 managers of capital market companies were surveyed through simple random sampling. The research instrument was a questionnaire in order to fit and use of utility model and partial least squares analysis was used to test the research hypotheses. The results of testing the research hypotheses showed that Reasoned Action Theory has a positive effect on Green Accounting Environmental Discourses of capital market companies. On the other hand, Virtues of Zagzebski's Theory was found to reinforce the effect Reasoned Action Theory has a positive effect on Green Accounting Environmental Discourses of capital market companies.

Keywords: Green Accounting Environmental Discourses, Reasoned Action Theory, Argumentation of Virtues of Zagzebski's Theory.

5- PhD student, Department of Accounting, Damavand Branch, Islamic Azad University, Damavand, Iran. behjatsi@yahoo.com

6- Assistant Professor, Department of Accounting, Damavand Branch, Islamic Azad University, Damavand, Iran.

Dr.Khanmohammadi@yahoo.com

7- Assistant Professor, Department of Management, Damavand Branch, Islamic Azad University, Damavand, Iran.

Za5moradi@gmail.com

8- Assistant Professor, Department of Psychology, Behshahr Branch, Islamic Azad University, Behshahr, Iran.

Mahmodian.mina@yahoo.com